

Решету́ха Тетяна

кандидатка наук із соціальних
комунікацій, доцентка
Тернопільського
національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка.

Кушнір Оксана

кандидатка наук із соціальних
комунікацій, доцентка
Тернопільського
національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

**ПРЕСОДРУКУВАННЯ НА ТЕРНОПІЛЛІ ПЕРІОДУ
АВСТРО-УГОРСЬКОГО ПАНУВАННЯ (1886-1918 РОКИ)**

Пожвавлення суспільної активності галичан, створення широкої мережі провінційних громадських, освітніх, культурних, господарських інституцій, а відтак, зростання національної самосвідомості в останній чверті XIX століття призвели до зародження і становлення на Тернопіллі українськомовних періодичних видань, на сторінках яких порушувались важливі проблеми соціального і громадського життя краю. Українська періодика постала в середовищі тогочасної іншомовної преси. У краї на той час виходили польськомовні та російськомовні часописи: «Prawda» у Бережанах (1882), «Podolanin» у Тернополі (1878), «Волынскиѣ епархиальныѣ вѣдомости» (1867) та «Почаевский Листокъ» (1887) у Почаєві [1; 9].

Першою ластівкою українськомовної періодики на теренах краю була рукописна газета «Сніп», яку в 1876 році видавали учні Тернопільської гімназії – члени товариства «Громада» [5, с. 5].

Започаткував українську друковану періодику краю часопис *«Однoднѣвка Березаньска»*, виданий 2 лютого 1886 року греко-католицьким священником Сильвестром Лепким (батьком видатного українського письменника, науковця і громадського діяча Богдана Лепкого). Видання мало на меті збір коштів на руську (українську) бурсу в Бережанах, що і зазначалося у підзаголовку.

Через три роки у Бережанах з'явився *«Посланникъ»* – ілюстрований церковно-народний двотижневик греко-католицького спрямування, що виходив з ініціативи та за редагування місцевого греко-католицького священника Лева Джулинського упродовж 23 років: з квітня 1889 року по лютий 1911 року. *«Посланникъ»* друкувався етимологічним правописом, бо, на думку редактора, ним послуговувалася переважна більшість українців Галичини [3, с. 4]. Контент часопису формувався з матеріалів релігійно-морального змісту, белетризованих замальовок та епістолярних повідомлень про життя українського селянства і міщанства Галичини, просвітницьких публікацій про «далекі, чужі краї», побут та звичаї інших народів, про місіонерську працю греко-католицьких священників, правничих, медичних, господарських порад, розважальних матеріалів [1, с. 59]. Л. Джулинський з незмінною увагою ставився до своїх читачів, про що свідчать, зокрема, примітки, які пояснюють незрозумілі слова, висловлюють ставлення редакції до дописів читачів тощо. Вдале художнє оформлення, спеціальні сигнали-символи, якими виділялася найважливіша інформація, впізнаваність рубрик та й часопису загалом, зробили його популярним не лише в Галичині, а й за її межами. Пересічний наклад видання становив 5 тис. примірників. Поважним був також і авторський колектив часопису. Крім публікацій незмінного редактора-видавця, тут друкувалися твори С. Лепкого, В. Гнатюка, Ю. Насальського, Г. Сенкевича, В. Щурата та інших відомих і маловідомих авторів. Це була одна із найтриваліших видавничих спроб

не лише Тернопілля, а й усієї Східної Галичини того часу.

Ще одним успішним проєктом Л. Джулинського як видавця і редактора стали *«Книжечки Миссійні»*, що їх він почав видавати у 1890 році. Щомісячне освітньо-релігійне видання невеличкого формату (32 сторінки, формат 16⁰ аркуша), що містило невеликі за обсягом прозові та віршовані тексти на релігійну чи дидактичну тематику, молитви, «образки», краєзнавчі замальовки, стало особливо популярними серед селян. Пересічний наклад окремого видання становив 4 тис., а окремих чисел – сягав 10 тис. примірників [1, с. 64].

Наприкінці ХІХ століття з'явився перший український часопис і в Бучачі. Газета *«Громадське Слово»* ставила за мету пробудження національної свідомості, людської гідності селян бучацького та сусідніх повітів і друкувала публіцистичні матеріали та поетичні твори патріотичного змісту.

У Тернополі українськомовні часописи з'явилися майже на чверть століття пізніше, ніж на Тернопіллі загалом. У 1904 році тут практично одночасно почали виходити *«Подільський Голос»* (орган Тернопільської народної організації за редакцією Ізидора Голубовича та Остапа Постригача) та місячник для молоді *«Молодіж»*, видавцем і редактором якого був викладач Тернопільської Цісарсько-Королівської гімназії імені Франца-Йосипа І письменник Євген Мандичевський. Тематика газети *«Подільський Голос»* охоплювала різноманітні сфери життя: громадське життя містян-українців, утиски з боку польських урядовців, дискримінація української школи, соціально-економічна та політична ситуація в Галичині тощо. Особливу увагу приділяли питанням організації та діяльності громадсько-політичних, культурних, освітніх, економічних, молодіжних товариств і організацій краю, підкреслюючи їх значення для розбудови соціально-економічного життя. Часопис успішно виконував узяті на себе зобов'язання, з його появою «закипіло живіше народне жите в цілім повіті, ціла народна так

просвітна, як і політична робота набрала більшої планоності стала ся успішнішою», але у липні 1907 року часопис припинив своє існування з «причин браку людей, охочих до народної праці» [1, с. 84].

У січні 1904 року вийшло друком і перше число «*Молодіжи*» – «Місячника для учащоїся молодіжи». Це було велике за обсягом видання (348–368 сторінок річно) у м'якій кольоровій палітурці. Часопис ставив за мету «вщипляти і піддержувати здорового духа горячого патріотизму нашої молодіжи, розбуджуючи заразом в ній змиловане до витривалості, розумної праці» [8, с. 1], «прийти з помочєю» до тих молодих людей, які «понимають поважно працю над собою і хочуть стати пожиточними членами суспільности» [7, с. 1]. На його сторінках друкувалися матеріали про життя і творчість українських та зарубіжних письменників, їхні твори, пізнавальні публікації з української та зарубіжної історії, природознавства, книгознавства. У виданні публікувались зокрема, Б. Лепкий, М. Старицький, І. Франко, Н. Кобринська, М. Коцюбинський, Марко Вовчок, Катря Гриничева, Й. В. Гете, А. Чехов, Ж. Верн (у перекладах) та інші. Деякі публікації часопису виходили окремими виданнями накладом «Молодіжи».

У 1905 році відродилася українська періодика в Бучачі, де почала виходити двомовна польсько-українська газета «*Sluiba dworska*» («*Двірська служба*»). Радикальне періодичне видання друкувало матеріали про тяжке життя залізничників Бучацького повіту. Її українське відділення очолив О. Назарук – майбутній комісар преси в уряді УНР, відомий публіцист і громадський діяч [10, с. 216–220]. Більшість матеріалів подавалась у формі запитань і відповідей, що робило публікації доступними пересічним читачам. Після двічі конфіскованого 6/7 числа часопис припинив своє існування у грудні 1905 року.

Початок ХХ століття характеризується поширенням різновекторних політичних рухів у краї. Так, у той час активно

просувалися ідеї москвофільства, рупором яких на Тернопілля була двотижнева газета *«Русская Воля»* (1907–1911), публікації у якій мали переважно пропагандистський характер, а її автори закликали до об'єднання «всього русского народа» [1, с. 94], виступаючи проти греко-католицьких священників, прогресивних громадсько-політичних діячів краю.

Соціалістична ідеологія пропагувалася на шпальтах двотижневика *«Червоний Прапор»*, який виходив з квітня 1906 року в Тернополі. Тут роз'яснювалася програма соціал-демократичної партії (хоча часопис був позапартійним), публікувалися повідомлення про страйки і віча у Галичині, матеріали про соціально-економічне життя українців у Російській імперії.

Того ж року в Бережанах вийшов українсько-польський додаток до львівського видання УСДП *«Земля і Воля» «Робочий люд»*, присвячений виборам до Державної Ради у Відні 1907 року. Газета закликала підтримати кандидатуру соціал-демократа М. Ганкевича, роз'яснювала програмові засади УСДП, розповідала про її діяльність у повіті. Вийшло лише одне число часопису, тому його можна вважати одноденкою.

Після припинення у 1907 році видання *«Подільського Голосу»* в Тернополі не було свого друкованого органу, який би консолідував усі національно-патріотичні сили краю, обстоював національні інтереси українців. Цю місію взяло на себе новостворене *«Подільське Слово»*, що виходило в Тернополі в 1909–1912 роках. Залишаючись позапартійним органом і підтримуючи всі національні сили Галичини, часопис вороже ставився до москвофілів, вважаючи їх ворогами українського народу. Окрім громадсько-політичних проблем і українсько-польських взаємин, особливу увагу видання приділяло питанням шкільництва та культурно-освітніх товариств.

Першим і єдиним на той час фаховим періодичним виданням для пасічників у Західній Україні став друкований орган Товариства пасічників «*Український Пасічник*», перше число якого вийшло друком у січні 1914 року [4, с. 196]. Часопис припинив своє існування у серпні 1914 року, з початком Першої світової війни. Як влучно зазначив В. Ігнатієнко, упродовж «своєї півстолітньої історії галицько-подільські часописи пережили дуже важкі катастрофи: одну року 1914... Як відомо, в серпні 1914 року російський царат окупував ціле Галицьке Поділля. Одним з перших заходів російської адміністрації в Галичині була заборона всієї місцевої української преси. Тоді й перестали існувати часописи на Галицькому Поділлі» [6, с. 7].

Українськомовна періодика краю на чотири роки призупинила своє існування. У дозволах на продаж періодики, виданих Тернопільським губернатором у вересні 1914 та лютому 1915 років, у переліку часописів також немає жодного українського [2, арк. 15, 18, 32].

Усього в період австро-угорського панування на Тернопіллі видавали 12 друкованих часописів, більшість з яких – з приватної ініціативи їхніх засновників, видавців та редакторів. Тематику публікацій формували суспільно-політичні події в Галичині та Австро-Угорщині, соціально-економічне становище українців краю, відносини з поляками та утиски з їхнього боку, національно-патріотичне виховання (передовсім молоді), просвітницька діяльність тощо. Загалом українська преса періоду Австро-Угорської імперії була вагомим чинником суспільного і культурного поступу нашого народу, відігравала важливу роль у формуванні та збереженні національної самосвідомості українців краю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Галушко М. Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр.) : історико-бібліографічне дослідження / НАН України ;

ЛНБ ім. В. Стефаника; Відділення «Науково-дослідний центр періодики» ; відп. ред. Л. В. Сніцарчук. Львів, 2008. 352 с.

2. Державний архів Тернопільської області. Ф. 322. Канцелярія Тернопільського губернатора. Оп. 1. Спр. 62. (Рапорти окремих осіб і листування про дозвіл на торгівлю друкованими творами, відкриття друкарень і фотографій) [рос.]. 249 арк.

3. Джульїнський Л. Ответь «Народной Часописи». *Посланникъ*. 1892. Ч. 9. С. 4.

4. Животко А. Історія української преси. Мюнхен : Український технічно-господарський інститут, 1989–90. 334 с.

5. Животко А. Рукописні часописи української молоді. Львів : Накладом Тов-а «Взаїмна Поміч Українського Вчительства», 1938. 28 с.

6. Кривецький І. Часописи Галицького Поділля : історико-бібліографічні матеріали з рр. 1882–1927. *Часописи Поділля : історично-бібліографічний збірник з нагоди 150-ліття першої газети на Україні (1776–1926) та 10-ліття існування УС РР* / склали М. Білинський, Н. Співачевський, та І. Кривецький ; за ред. В. Отамановського. Вінниця, 1927–28. С. 3–21.

7. Мандичевський Є. Від редакції. *Молодіж*. 1904. Ч. 10. С. 1.

8. Мандичевський Є. Дорога молодіже! *Молодіж*. 1904. Ч. 1. С. 1.

9. Міляевич І. Періодичні видання Волинської губернії ХІХ – початку ХХ ст. : історико-бібліографічне дослідження / наук. ред. М. М. Романюк. Львів, 2004. 376 с.

10. Українська журналістика в іменах / за ред. М. М. Романюка. Львів, 1996. Вип. ІІІ. 424 с.